

Een dierplastiek uit Oost-Turkestan

door J. FONTEIN

Afb. 1. *Tijger, Oost-Turkestan, 8e-9e eeuw, gepolychromeerde leem, H. 41 cm.*

Afb. 2. *Tijger, achterzijde*

Door de verwoesting tijdens de Tweede Wereldoorlog van de grote Berlijnse collectie van Centraal-Aziatische wandschilderingen, welke door de Duitse Turfan-expedities uit de talloze grottempels verwijderd en naar Berlijn overgebracht waren, zijn voorbeelden van deze merkwaardige, en voor onze kennis van de ontwikkeling der Buddhistische kunst uiterst belangrijke tak van de Aziatische kunst zeer zeldzaam geworden.

Het strekt dus tot grote voldoening, dat het Museum van Aziatische Kunst, daartoe in staat gesteld door de Stichting 'Het Amsterdamsche Fonds', onlangs te Parijs een lemen tijgerfiguur heeft kunnen verwerven, welke, zoals door de heer Visser direct werd vermoed, hoogstwaarschijnlijk uit Oost-Turkestan afkomstig is.

Dat men bij de bepaling van de herkomst van deze plastiek vrijwel geheel op het materiaal moet afgaan, en men zich niet kan baseren op een stylistisch-vergelijkende analyse, vindt zijn oorzaak in het feit, dat wij hier met een hoogst zeldzaam object, misschien zelfs wel met een unicum te maken hebben.

Over de techniek der Centraal-Aziatische plastiek wordt door A. von Le Coq in zijn monumentale werk, *Die Buddhistische Spätantike Mittelasiens*¹ een duidelijke be-

¹) Dl. I, Die Plastik, Berlin, 1922, pag. 13.

schrijving gegeven. Uit met stroohaksel en dierlijk haar vermengd leem werden met behulp van vormen de verschillende onderdelen vervaardigd, waarna deze met houtjes aan elkaar bevestigd werden. Daarna volgde de afwerking en het afdekken met een voor versiering geschikte laag, waarop tenslotte de kleuren werden aangebracht.

Een nauwkeurige beschouwing van het onderhavige stuk toont aan, dat hier dezelfde techniek gebezigd is. Op enkele plaatsen, waar het stuk licht beschadigd is, zien wij duidelijk stroohaksel en dieren (kameel?)haar. Bovendien toonde een Röntgen-onderzoek aan, dat ter versterking van bamboe gebruik is gemaakt¹.

Aan plastic was de grote Berlijnse collectie niet bijzonder rijk, daar op vrijwel alle plaatsen, waar in de Buddhistische grottempels plastic was aangebracht, deze enerzijds aan de Tand des Tijds, anderzijds aan de vernielzucht van Mohammedaanse beeldenstormers ten offer gevallen bleek te zijn. De naar Berlijn overgebrachte plastic, alsook het onderzoek ter plaatse door de Duitse geleerden, bewijzen echter duidelijk, dat vooral vrijstaande plastic hoogst zeldzaam is en waarschijnlijk steeds ongewoon geweest moet zijn. De enige grotere groep vrijstaande plastic, waarover wij enigszins zijn ingelicht, vormen de talrijke graffiguren, die door de expeditie van de Japanner Ôtani Kôzui o.a. in Kuča en Turfan werden opgegraven. In technisch opzicht zijn deze graffiguren, welke gedeeltelijk in het National Museum of Corea² en gedeeltelijk in Japanse collecties³ bewaard worden, Centraal-Aziatisch, doch in stylistisch opzicht zijn zij zo nauw verwant met de in dezelfde tijd in China vervaardigde graffiguren van de T'ang-dynastie (618-906 A.D.), dat wij deze stukken niet als vergelijkingsmateriaal kunnen beschouwen. Gezien het zware houten voetstuk, waarop de tijger rust, kan dit stuk m.i. ook niet als graffiguur gediend hebben. Veel juister lijkt mij te veronderstellen, dat deze tijger afkomstig is uit een grottempel als b.v. de 'Statuenhöhle' te Qyzil, waarvan von Le Coq schrijft: 'Die Wände der Cella dieses prächtigen grossen und alten Tempels trugen früher, grade unter dem Ansatz des Tonnengewölbes der Decke, einen mutmasslich hölzernen Balkon mit Gruppen von Tonfiguren. Diese Tonfigürchen stellten öfter devatâ, himmlische Musikanten u. dergl. dar, zuweilen aber auch Szenen aus Legenden und aus der Lebensgeschichte des Buddha'⁴.

Bij het lezen van deze beschrijving kan ik niet nalaten te denken aan de in Centraal-Azië, blijkens de talrijke hierop gebaseerde wandschilderingen, zeer geliefde geschiedenis uit het leven van de Buddha in één zijner vorige existenties, n.l. die, waarin hij zich opoffert door als voedsel te dienen voor de hongerige jongen van een tijgerin. Onopgelost blijft voornamelijk het raadsel, hoe het mogelijk is geweest, dat deze vrijwel geheel intacte plastic, zijn weg naar Europa gevonden heeft. Mij lijkt de mogelijkheid niet uitgesloten, dat dit stuk inderdaad door een der talrijke expeditie naar Europa is gebracht en op tot nu toe onverklaarde wijze in de kunsthandel is beland.

De datering van de Centraal-Aziatische kunst is nog steeds vrij onzeker, doch men mag aannemen, dat het onderhavige stuk in de 8e of 9e eeuw moet zijn ontstaan.

¹) Voor een Röntgen-foto van dit stuk zie Bulletin v. d. Ver. v. Vrienden der Az. kunst, derde serie, No. 5, Nov. 1955. ²) De Heer Visser zag een aantal van deze figuren in het toenmalige Museum van het Gouvernement-Generaal van Korea. Enkele briefkaarten met afbeeldingen ervan bevinden zich in het fotoarchief van het Museum van Aziatische Kunst. ³) Afgebeeld en besproken in *Kokka*, No. 408, Nov. 1924. ⁴) Die Buddhistische Spätantike Mittelasiens, dl. V, Neue Bildwerke, pag. 7.